

Daniela Ryšavá

UČO: 14749

Metodologie

Prof. PhDr. Petr Mareš, CSc.

Recenze: David Silverman & col. 2000. *Doing Qualitative Research - A Practical Handbook*. Sage: London, Thousand Oaks: New Delhi.

David Silverman je emeritním profesorem Katedry sociologie Goldsmiths College a hostujícím profesorem na Katedře managementu Kings College, University of London. Zaměřuje se na odborná témata lékařství a poradenství a metody kvalitativního výzkumu. Kvalitativnímu výzkumu věnoval knihy *Interpreting Qualitative Data* (1993) a sborník *Qualitative Research: Theory, Method and Practice* (1997).

Silvermanova kniha *Doing Qualitative Research* je praktickým průvodcem pro studenty magisterských, či postgraduálních programů sociálních věd, kteří se rozhodli pro svůj výzkum použít kvalitativní metody. Autor odmítá polarizaci kvalitativní-kvantitativní výzkum. Podle Silvermana není horší a lepší typ výzkumu, pouze existují odlišné metody zkoumání, které je dobré kombinovat podle zaměření výzkumu a charakteru analyzovaných dat.

Svou prací chce pomoci začínajícím výzkumníkům zvládnout tuto reflexivní povahu kvalitativního výzkumu, aby byl ve výsledku konzistentní. Ve 26 kapitolách Silverman krok za krokem seznamuje čtenáře s úskalími kvalitativního výzkumu v chronologickém sledu tak, jak na ně může výzkumník narazit.

Výzkumný proces, jak jej Silverman popisuje, lze charakterizovat třemi základními kroky - jak si nejlépe

vybrat a zpracovat téma, jak tomuto tématu přizpůsobit výzkum samotný (jak připravit a realizovat sběr dat, jak data analyzovat a interpretovat) a konečně, jak využít výzkumných poznatků a zkušeností (formální požadavky na strukturu, styl práce, prezentace výzkumu a publikování práce, hledání zaměstnání).

Kvalitativní zkoumání, jak jej vidí Silverman, vzniká v rámci diskuse, kterou vede výzkumník sám se sebou či se svým okolím (ostatními studenty, supervizorem). Z toho důvodu je také dobré neustále psát, což pomáhá ujasňování vlastních myšlenek a nabízí je ke kritice zvenčí. Tento předpoklad je důležitý pro zajištění požadavku validity. Neustále se vracet od (předběžných) závěrů k teorii, cílům a zpět je nutné, aby byla zajištěna koherentnost výzkumu/textu, tedy reliabilita. (viz kap. 13).

V kap. 2 autor představuje dvanáctibodový návod jak úspěšně projít celým výzkumným procesem; k jednotlivým bodům se podrobněji vrací v dalších kapitolách. Hlavní důraz přitom klade na důkladné vymezení tématu a výběr odpovídající metodologie. Výhodou pro výzkumníka je věnovat se tématu, které výzkumník do jisté míry zná. I v kvalitativním výzkumu je však nutné téma zúžit. V kap. 5 autor jmenuje tři způsoby vymezení tématu a strategie pro výběr toho správného.

Zvláště významnou v této souvislosti je pro Silvermana otázka originality. (kap. 4). Výzkum nemá být realizován s ambicí zaplnit „bílá místa na mapě“ sociálních věd. Originalita sociálního výzkumu znamená spíše profesionalitu, tedy schopnost kritického myšlení. Výzkum má ukázat nové v kontextu existujících teorií, či výzkumů.

Dále autor zdůrazňuje, že pro realizaci výzkumu nejsou důležité jen techniky. (kap. 6). Předpokladem smysluplného, logického výzkumu je zasazení tématu do teoretického kontextu, který tvoří základnu pro analýzu dat.

„Potřebujeme sociální teorie, aby nám pomohly adresovat i docela základní problémy sociálního výzkumu“. (str. 77). Základní pohled na realitu určuje vybraný model, resp. paradigma. Výzkumník má mít na paměti, že zkoumá jen jeden z aspektů určitého problému. Jinými slovy, to, co jej v kvalitativním výzkumu zajímá jsou významy, percepce (tomu odpovídají i metody výzkumu). Žádná data tedy nejsou pravdivější, reálnější, než ostatní, ale jejich hodnota závisí na výzkumné otázce, postavené na teoretickém podkladu. Teoretické ukotvení zabrání přílišné povrchnosti a „anekdotalismu“ výzkumu.

Vlivem metodologie a pak i v průběhu sbírání dat, je zkoumaná realita dále zužována. (kap. 7). Výběr určité metody má reflektovat celkovou výzkumnou strategii. Před výběrem je třeba reflektovat širší sociální kontext, v němž je metoda zasazena. Umožní to odpověď na otázku, zda vybraná metoda nabídne validní, reliabilní a objektivní data.

Zvláštní povaha kvalitativního výzkumu také vybízí k včasné analýze dat, aby bylo možné propojit analýzu s teoretickým kontextem. Přípravě sběru dat a jejich analýze věnuje Silverman kapitoly 8 - 12. Plně se tu projevuje autorovo reflexivní pojetí výzkumu, např. v míchání metod a technik podle rozhodnutí výzkumníka, dále i jeho moc při výběru vzorku. Ukazuje také, jak se na analýzu co nejlépe připravit; terénními poznámkami během sběru dat, jejich dobrým přepisem atd. Zabývá se stručně i počítačovými analytickými programy.

V posledních kapitolách (17 - 21) autor nabízí vhodnou strukturu jednotlivých kapitol disertační práce a závěrečnou část (kap 22 - 25) pak věnuje způsobům prezentace vlastního výzkumu během obhajoby, popř. další publikační činnosti.

Silvermanova kniha chce proces kvalitativního výzkumu podat co nejsrozumitelněji jako „kuchařku“ pro začínající výzkumníky. Tomu přizpůsobuje jak obsah, tak i stylistiku a grafické členění textu. Používá krátké věty, srozumitelné formulace, často bodově členěné. Avšak čím jsou informace a rady praktičtější, konkrétnější (a tedy v konkrétních podmínkách britských sociálně vědních oborů přínosnější), tím obtížněji je lze aplikovat v jiném (českém) prostředí. Liší se formální požadavky na podobu a členění práce, způsob komunikace se supervizorem a pojetí kvalitativního výzkumu jako takového. Samotný způsob uvažování o kvalitativním výzkumu, jak jej Silverman nabízí, je produktem určitého vědeckého paradigmatu a jako takový je třeba jej chápat.

Tyto námitky jsou však jen marginálního charakteru, máme-li na mysli, že v českých podmínkách dosud existuje jen velmi malé množství literatury věnující se kvalitativní metodologii a kvalitativní výzkum vůbec má krátkou historii. Je-li prezentován jako plnohodnotný typ výzkumu, který má v sociálních vědách své místo, pak je povzbuzením pro každého začátečníka.

Současně však Silverman velice jasně zmiňuje úskalí, na něž je třeba si dávat pozor. Nabízí odpovědi na otázky, jež během zkoumání logicky vyvstávají. Drží výzkumníka při zemi, ať již v otázce touhy originalitě a „objevnosti“ výzkumu, tak i tím, že neskrývá nároky, které kvalitativní metody na výzkumníka kladou. Stejně, jako Silverman zdůrazňuje požadavek neustále se vracet k již vytvořenému, tak by se měl začínající výzkumník vracet k této knize, aby zjistil, zda nesešel z cesty.